

TANGENȚELE TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE CU UNELE INFRAȚIUNI ADIACENTE

Maria MUTU-STRULEA

Catedra Drept Penal și Criminologie

L'esclavage a été la première preuve de violation des droits de l'homme et d'atteinte à la dignité humaine qui ait fortement préoccupé la communauté. Pour lutter efficacement contre l'esclavage on a abordé ce problème sous trois angles: l'esclavage, le travail forcé et le trafic des êtres humains. Le trafic se manifeste sous les formes les plus diverses, sans qu'aucune en soit réellement nouvelle. Les réglementations nationales incombent trois normes prévues aux articles 165, 166, 167 du CP.

Traficul de ființe umane este apreciat ca fiind un fenomen mult mai periculos chiar și decât traficul de droguri prin faptul că omul poate fi comercializat nu doar o singură dată devenind o sursă de profit valoroasă.

Evident că atât în plan internațional, cât și în noua legislație penală a Republicii Moldova accentul se pune în primul rând pe protejarea ființei umane și doar apoi pe celelalte valori. Mai mult, noul Cod penal al Republicii Moldova a lărgit sfera faptelor care atentează asupra persoanei incriminându-le la rând cu alte state ale lumii.

Întâi de toate, traficul de ființe umane a apărut în contextul unei infrațiuni de ordin internațional. Astăzi aceasta apare ca una dintre cele mai regretabile atrocități ale omenirii din toate timpurile, care comportă violarea demnității și a dreptului la libertate a persoanei.

Traficul de persoane ar fi definit ca fiind acea formă a crimei organizate ce privește recrutarea, transportul sau preluarea unor persoane prin mijloace violente, înșelăciune ori abuz de putere, profitând de starea acestora de a nu-și putea exprima liber consimțământul, sau acordându-li-se sume de bani ori alte avantaje materiale, cu scopul de a le exploata pentru obținerea unor beneficii [1].

Incriminarea faptei în cauză pe plan internațional se impune ca necesară odată cu comercializarea persoanelor în marile colonii ale lumii. În acest sens au fost elaborate acte internaționale în vederea înlăturării acestui fenomen. Ca urmare, în izvoarele internaționale apar câteva noțiuni printre care: traficul de ființe umane, sclavia și munca forțată. Noul Cod penal al Republicii Moldova din 2002 a incriminat și el aceste fapte, astfel încât s-a impus imperios necesitatea stabilirii distincțiilor dintre ele.

Încercând să facem distincția lor, este necesară atât o abordare a actelor internaționale, cât și a elementelor componentelor respective de infrațiune.

Din punctul de vedere al obiectului juridic special, acesta este comun pentru toate, și anume: relațiile sociale ce asigură și ocrotesc libertatea persoanei, aceasta urmând a se înțelege nu doar în sensul libertății de a se deplasa, ci și a oricărei alte libertăți – de a decide propria soartă, de a se căsători etc. În mod principal, în toate trei cazuri este totuși vorba, întâi de toate, de violarea libertății la muncă. Evoluția acestui concept individualist a condus la recunoașterea dreptului la muncă și a afirmației privind datoria de a munci [2]. Acest concept comportă două elemente: libertatea de acces la muncă și liberul exercițiu al muncii. Acestea fiind în special caracteristice sclaviei și muncii forțate.

În ce privește obiectul material, el este același – ființa umană, exceptându-se munca forțată care, după unii autori, ar avea obiect material doar în cazul cauzării unor leziuni sau vătămări integrității corporale [3].

Evident că deosebirea rezidă în special în latura obiectivă a acestor componente.

Traficul de ființe include sclavia, adică ea pare a fi o noțiune mai largă, deși din punct de vedere internațional anume sclavia a cunoscut o primă reglementare. Conform Convenției privind sclavia din 25 septembrie 1926, este recunoscut că omul, fără deosebire de rasă și de sex, nu poate forma proprietatea altui om și nici a statului.

La art.165 CP RM traficul de ființe umane este definit ca fiind „recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane în scop de exploatare sexuală comercială sau necomercială, prin muncă sau servicii forțate, în sclavie sau în condiții similare sclaviei, de folosire în conflicte armate sau în activități criminale, de prelevare a organelor sau țesuturilor pentru transplantare...”. Adică, însuși *traficul* se exprimă prin următoarele acțiuni: recrutare, transportare, transfer, adăpostire sau primire însoțite de acțiunile adiacente nominalizate în lege, în timp ce *sclavia* se realizează prin trei modalități normative: punerea unei persoane în

stare de sclavie, ținerea unei persoane în stare de sclavie, determinarea unei persoane la condiții similare sclaviei, iar *munca forțată* – prin forțarea unei persoane să presteze o muncă împotriva dorinței sale, forțarea la muncă obligatorie, ținerea persoanei în servitute pentru achitarea unei datorii și obținerea muncii sau serviciilor prin metodele indicate în art.168 CP RM.

Ceea ce interesează în special este că sclavia și munca forțată, pe lângă faptul că sunt infracțiuni de sine stătătoare, mai constituie, totodată, și scop al traficului de ființe umane. Cum în așa caz trebuie de încadrat, de exemplu, fapta de recrutare a persoanei în scop de a o vinde în sclavie – potrivit art.165 CP sau art.167 CP RM, la fel și exploatarea forței de muncă a persoanei – potrivit art.167 sau 168 CP RM?

Inițial, pe plan internațional se făcea o distincție clară între toate aceste fapte, astfel încât Aranjamentul de la Paris din 18 mai 1904 pentru reprimarea traficului cu femei albe incrimina fapta „de a recruta, a antrena sau a influența femei sau fete minore spre a se deda prostituției, chiar cu consimțământul lor; pentru femeile sau fetele majore, caracterul delictuos al manoperelor folosite era condiționat de utilizarea fraudei, violenței, amenințării sau abuzului de autoritate” [4].

Mai târziu, Convenția pentru reprimarea traficului cu ființe umane și a exploatării prostituției semenilor (1949) a lărgit considerabil domeniul faptelor incriminate, astfel încât ceea ce cade sub represiune nu este doar recrutarea (angajarea), antrenarea sau însușirea în scop de prostituare, dar, de asemenea, exploatarea, adică fapta de a prostitua o persoană, chiar dacă și-a dat consimțământul la aceasta [5], în timp ce prin sclavie, potrivit art.1 al Convenției relative asupra sclaviei din 1926, se înțelege „starea sau condiția unui individ asupra căruia se exercită atribuțiile dreptului de proprietate sau unele dintre ele” [6].

Anume scopul, stabilit prin actele nominalizate, făcea înțeles faptul că traficul de ființe se comite în vederea exploatării sexuale, a prostituării victimei, iar sclavia în vederea exploatării muncii comportându-se față de victimă ca față de un bun susceptibil de împrumut.

Situația a devenit mai puțin clară odată cu sancționarea Protocolului privind prevenirea și contracararea traficului de ființe umane de către Adunarea Generală a ONU la 15 noiembrie 2000 pentru a complini Convenția privind criminalitatea organizată transnațională. Potrivit lit.a) art.3 al acesteia, traficul de persoane prevede că „exploatarea conține, cel puțin, exploatarea prin prostituarea unei alte persoane sau alte forme de exploatare sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile analoage sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe” [7]. Prin această definiție sclavia și munca forțată au fost compilate traficului de persoane. Prin interpretare s-ar înțelege că orice fapte comise până la exploatare formează trafic, iar însăși exploatarea ar fi sclavie sau muncă forțată. În acest caz, infracțiunile prevăzute la art.167, 168 CP RM ar fi componente reduse, consumându-se chiar din momentul tentativei. Ceea ce nu ar fi just. Concomitent, trezește nedumerire faptul că aceași acțiune ar constitui, conform Protocolului nominalizat, trafic de persoane, iar conform Convenției din 1926 – sclavia, pornind de la definirea comerțului cu sclavi care, conform textului Convenției din 1926, include printre altele „orice act de captură, de achiziție sau de cesiune a unui individ, cu scopul readucerii sale în stare de sclavie...”

După unii autori, însuși traficul de persoane este o formă a sclaviei, după cum mai apare și migrația ilegală, răpirea și vinderea copiilor [8].

De altfel, sclavia nu comportă doar noțiunea sa clasică *stricto sensu*, dar și alte forme deghizate, printre care: servitute pentru datorie, căsătorie forțată a femeilor contra remunerație pentru cei de care ea depinde, transmiterea femeilor căsătorite cu titlu oneros, transmiterea succesorală a văduvelor etc. De aici rezultă implicit că sclavia include și munca forțată, adică silirea unei persoane de a presta o muncă împotriva voinței sale sau obligarea acesteia la prestarea muncii ca și în cazul când ea ar fi fost obligată să o facă (în acest caz, nu constituie muncă obligatorie, potrivit legislației muncii, serviciul cu caracter militar, munca unei persoane condamnate, prestațiile impuse în situația creată de calamități). Potrivit art.7 CM RM din 14 iulie 2003, prin muncă forțată (obligatorie) se înțelege orice muncă sau serviciu impus unei persoane sub amenințare sau fără consimțământul acesteia. Conform alin.(4) al aceluiași articol, la munca forțată (obligatorie) se atribuie: încălcarea termenelor stabilite de plată a salariului sau achitarea parțială a acestuia, fie cerința angajatorului față de salariat de a-și îndeplini obligațiile de muncă în lipsa unor sisteme de protecție colectivă sau individuală ori în cazul în care îndeplinirea lucrării cerute poate pune în pericol viața sau sănătatea salariatului. Și în cazul art.167 CP RM, și în cel al art.168 CP RM, victima se află în posesia altei persoane și este exploatăată fiind supusă eforturilor fizice, de rezultatele muncii beneficiază altă persoană decât victima. Deosebirea constă în faptul că în cazul sclaviei subiectul activ realizează toate atribuțiile dreptului de proprietate față de subiectul pasiv expunându-l pe acesta și altor forme de exploatare decât munca; acesta din urmă (subiectul pasiv) nu

dispune de libertate și oricând poate fi înstrăinat. Făptuitorul aduce victima în situația de totală dependență față de el, acesta devenind proprietarul persoanei vătămate, persoana care înainte era liberă fiind asimilată acum cu un simplu obiect însuflețit. Prin ținerea în stare de sclavie se înțelege exercitarea asupra unei persoane a uneia sau a tuturor puterilor care derivă din dreptul de proprietate [9]. În cazul muncii forțate însă, se păstrează libertatea persoanei, exceptând libertatea la muncă. Legiuitorul nostru a preluat munca forțată ca formă a sclaviei și a incriminat-o separat prevăzând pentru ea o pedeapsă mai blândă decât pentru sclavie, deși unele condiții similare sclaviei le-a incriminat alături de sclavie în art.167 CP RM (determinarea să se angajeze sau să rămână în raport de concubinaj sau căsătorie).

Acum, revenind la traficul de persoane, trebuie să menționăm că legiuitorul a prevăzut-o ca o infracțiune mai gravă decât sclavia. Am considera că ar fi fost mai ușor de încadrat faptele dacă traficul de ființe ar fi fost formulat ca fiind comis în scopul exploatării sexuale comerciale sau necomerciale, deoarece pentru aceleași fapte de recrutare, transportare, transfer, adăpostire sau primire a persoanei, dar în scop de deținere în sclavie, punere la muncă forțată sau prelevare a organelor sau țesuturilor pentru transplantare, calificarea se va face pentru pregătire, tentativă la infracțiunile respective din Codul penal (art.167, 168, 158 CP RM) sau pentru săvârșirea acestora (infracțiune consumată). De aceea, și în cadrul dreptului internațional infracțiunea de trafic de persoane (în special, de femei și copii) se comite fără scop de a pune în sclavie [10]; în același timp, sclavia exprimă o formă a exploatării care și formează scopul traficului. Când ne referim la sclavie în adiacență cu traficul de persoane, are relevanță și aservirea domestică ce se caracterizează printr-o relație personală între exploatare și victimă, de coabitare, în contextul cărora traficantul exploatează abuziv serviciile victimei, bazându-se pe izolarea și vulnerabilitatea acesteia [11]. Exercițarea acestor puteri de către exploatare capătă relevanță în cazul traficului de persoane, făcând legătura între trafic și practicile similare sclaviei. Practicile similare sclaviei caracteristice traficului nu implică neapărat faptul ca victima să fie privată total de orice fel de independență [12].

În ce privește diferențierea dintre munca forțată și traficul de ființe umane, îndeosebi când prima poate constitui finalitatea exploatării celei de a doua, în cazul în care o persoană este constrânsă să îndeplinească o sarcină, o muncă pe care, în mod normal, nu ar fi efectuat-o sau este pusă în situația de a presta o muncă la care nu era obligată, ca și când ar fi avut îndatorirea să o facă, iar executarea muncii respective se face în mod forțat, prin modalitățile și mijloacele incriminate în art. 165 CP RM, făptuitorul va răspunde pentru infracțiunea de trafic de persoane.

În formula actuală a art.165 CP RM interpretarea se face după locul de comitere a infracțiunii, adică faptele nominalizate în art.165 CP RM implică trecerea victimelor peste hotarele republicii; în caz contrar, încadrarea juridică ar trebui făcută pentru alte articole, de exemplu: art.220, 167, 168, 164 CP RM. Traficul de ființe umane presupune desfășurarea unor activități specifice pe teritoriul statului de origine al victimelor, acțiuni continuate pe teritoriul statului în care victima va fi primită, adăpostită, transferată. Adică, traficul ar trebui conceput ca o faptă transfrontalieră ce include acțiuni succesive. Or, această concluzie se impune pentru a se face deosebire de alte fapte incriminate potrivit dreptului intern, de exemplu: răpire de persoane, privare ilegală de libertate și chiar înseși sclavia și munca forțată.

Evident, este bine că legiuitorul a incriminat faptele de trafic de persoane, sclavia și munca forțată, prin aceasta protejându-se valori supreme ale libertății umane, doar că ar fi necesare unele precizări în ce privește adiacența acestora.

Referințe:

1. www.biblioteca.ase.ro
2. Guide juridique. - Paris: Dalloz, 2002, p.329.
3. Nistoreanu Gh., Boroș Al. Drept penal. Partea Specială. - București, 2002, p.135.
4. Pivniceru M.M. Răspunderea penală în dreptul internațional. - București: Polirom, 1999, p.150.
5. Glaser St. Droit penal conventionnel. - Bruxelles, 1970, p.129.
6. Ascensio H., Decaux E., Pellet A. Droit international penal. - CEDIN Paris X, 2000, p.337.
7. Botnaru Gh. Analiza juridico-penală a traficului de ființe umane // Ordine și lege. - 2002. - Nr.23-24. - P.23.
8. Бойцов А.И. Преступления против собственности. - Санкт-Петербург, 2002, с.195.
9. Curtea Internațională de Drept Penal, Statutul de la Roma, art.72 lit.c).
10. Лукашук И.И., Наумов А.В. Международное уголовное право. - Москва: СПАРК, 1999, с.157.
11. Traficul de ființe umane. Infractor, victimă, infracțiune / Sub red. lui Gh.Mateuț. - Iași: Asociația Alternative Sociale, 2005, p.125.
12. Ibidem.

Prezentat la 05.12.2007